

Refúgium českej archeologickej vedy

Henrieta Moravčíková

Neveľká obec Mikulčice ležiaca na hraničnej čiare medzi Českou a Slovenskou republikou nie je na prvý pohľad ničím mimoriadna. V kontexte európskej histórie má však predsa zvláštne postavenie. Práve tu bolo v 9. storočí jedno z najvýznamnejších ranostredovekých centier politicko-mocenského útvaru západných Slovanov, Veľkej Moravy. Serpentinovo skrútený tok rieky Moravy, úrodné naplaveniny a staré lužné lesy dodnes pôsobia dojmom starobylého pohostinného kraja. Dnes, keď dávne hradisko a príslušné osídlenie pripomínajú už len zvláštne pravidelné útvary náznakovito kopírujúce pôvodnú zástavbu, patrí okolie Mikulčíc nepochybne medzi najmalebnejšie kúsky Moravy. Ešte v polovici 20. storočia pritom toto miesto pripomínalo skôr veľké egyptské či sýrske náleziská. Rozsiahle plošné odkrytia, hlboké ryhy v zemi, vysoko navrhnuté hromady zeminy, množstvá dobrovoľníkov a študentov a medzi nimi, v odevoch pripomínajúcich tropickú uniformu britskej imperiálnej armády, archeologická elita vtedajšieho Československa. V tom čase prebiehal in situ najintenzívnejší a súčasne najobjavnejší výskum. Práve význam tohto výskumu spôsobil, že Archeologický ústav Československej akadémie vied na tomto mieste zriadil detašované pracovisko. Budovy depozitáru, odborných pracovísk a ubytovne stavali bezprostredne v areáli pamiatky postupne od polovice päťdesiatych až do polovice deväťdesiatych rokov minulého storočia. Krátko predtým, ako ich v roku 2007 zničil požiar, vznikla myšlienka premiestniť pracovisko Archeologického ústavu mimo nálezisko. Podľa zámeru architektky Jany Gregorovej z Fakulty architektúry STU v Bratislave sa tak mal zvýrazniť autentický obraz lokality a jej pôvodné hodnoty, vytvoriť primerané podmienky pre odborné pracoviská aj verejnosť a súčasne spojiť českú a slovenskú časť bývalého slovanského osídlenia do jedného celku. Táto vízia bola súčasťou širšieho zámeru zapísať toto územie do zoznamu UNESCO. Práve štúdiá Jany Gregorovej sa stala aj jedným z podkladov urbanisticko-architektonickej súťaže na riešenie areálu národnej kultúrnej pamiatky Slovanské hradisko v Mikulčiciach, ktorú vypísali v roku 2009. Aj keď v súťaži zvíťazil návrh, ktorý ráta s novou výstavbou v rámci areálu (M. Veličková, J. Cyrany, P. Velička, D. Prudík, J. Calabová), časť z nej predsa realizovali v zmysle pôvodného zámeru.

Ateliér Pelčák a Partner Architekti, ktorí sa v uvedenej súťaži umiestnili na štvrtom mieste, umiestnili detašované pracovisko Archeologického ústavu mimo areál pamiatky v lokalite Trapíkov. Budovu citlivo osadili na hranu pieskovej duny, ktorá pôvodne tvorila predpolie slovanského osídlenia.

2 **Vysunuté rizality a figura shedových strech** interpretujú pozíciu stavby vystupujúcu z hradby lužního lesa do otvorených polí smerom k Mikulčicím.

3 **Severní fasáda** vyhlíží do rovinaté krajiny luk a polí směrem k Mikulčicím pěti prosklenými rizality hlavních archeologických pracovišť.

Archeologický ústav tak diskrétno ustupuje od hlavnej prehliadkovej trasy náleziska, ale súčasne môže tvoriť aj prvé zastavenie zaujímajúceho sa návštevníka na ceste k hradisku. Svojím situovaním tak vlastne demonštruje tradičnú rozpätosť každého vedeckého pracoviska, ktoré chce ostať nerušené v intímite svojej slonovinovej veže, ale pritom byť aspoň prostredníctvom svojich výsledkov neustále v centre pozornosti. Túto dvojznačnosť, uzavretosť aj otvorenosť, premietli architekti do fyzickej podoby ústavu. Archeologické refúgium charakterizuje kompaktný objem exaktne formovaný do dvoch paralelných krídel s vnútorným átriom, ktoré dopĺňa tretie krídlo s prevýšeným priestorom vstupnej haly. Priestorové členenie aj podobu každého krídla pritom determinuje odlišné funkčné určenie. Asketické cely výskumníkov dopĺňajú priestranné pracovne a laboratória, diskrétno depozitáre či veľkorysá vstupná hala. Kompozícia a hierarchizácia priestorov pritom navodzuje atmosféru moderného kláštora – refúgia archeologickej vedy. Všetky vnútorné priestory sú súčasne nejakým jedinečným spôsobom prepojené s exteriérom. Okolité starobylé kultúrne krajiny je tak prítomná v každej časti budovy. Nejde pritom o charakteristickú modernistickú transparentnosť, ale skôr o štruktúrovanú interpretáciu tohto fenoménu zahŕňajúcu rovnako veľké sklenené steny, ako tradičné okná, treláže či strešné svetlíky. Práve tie sa premietajú aj do expresívneho zastrešenie vo forme shedovej strechy vtípne zdôrazňujúcej výskumno-technologickú náplň budovy.

Petr Pelčák patrí medzi tých architektov, ktorí v rámci českého architektonického diskurzu presadzujú dodržiavanie klasických formálnych pravidiel, úctu k tradičnému remeslu a civilný architektonický výraz. Zhmotnením takého postoja je aj budova Archeologického ústavu Akadémie vied Českej republiky. V tejto kultivovanej neokázalej novostavbe však možno čítať aj dobrý vkus objednávateľa, jeho zmysel pre krásu a prirodzenú zdržanlivosť. Potvrdzuje tak v českom prostredí už tradičné spojenie intelektuálnej elity so špičkovou architektúrou. Pracovníkom Slovenskej akadémie vied, ktorá podobné architektonické diela objednala naposledy v šesťdesiatych rokoch minulého storočia, neostáva pritom nič iné len dúfať, že tento časom zasiahne aj neďaleké slovenské územie.

Henrieta Moravčíková (*1963, Bratislava) vystudovala Fakultu architektúry SVŠ v Bratislave, pôsobí ako vedúca Oddelenia architektúry na Ústave stavebníctva a architektúry Slovenskej akadémie vied. Venuje sa teórii, histórii a kritike architektúry. Je editorkou časopisu *Architektúra a Urbanizmus*. Od roku 2000 pôsobí ako predsedkyňa slovenskej pracovnej skupiny DOCOMOMO. Je nositeľkou Ceny literárneho fondu a Ceny Martina Kusého za teoretické dielo v oblasti architektúry.